

ves, codonys i magranes, / a trompons ---», Camps Merc. (*Folk. Men.* 1, 334, 166).

El mot seria viu així mateix a Mallorca segons *AlcM* (§ 1, sense proves; ¹ manca això en *DAG.* i *DAMen.*); en tot cas ho és, ben assenyalat, a la conca de l'Ebre; a Tortosa: «s'hi portaven paneres de fruita, especialment *massanes*, per a ser beneïdes», «eixes cases de poble --- al darrer pis una algorfa --- s'hi guarden los fruits --- endrinos empaperats, *massanes* i peres d'hivern, panolles ---», Vergés Paulí (*Espurnes* v, 115, 16); *BDC* III, 102; Moreira, *Folk. Tort.*, 316; «Maria acotxa la rama, / que jo te la colliré: / una pera, una *massana* / y una flor de taronger», cançó pop. tortosina (*AlcM*, s. v. *acotxar*, amb err. tip. a la 2.ª ed.); Arabia dona *massana* com a nom de la poma en general a Tort. i Rib. d'Ebre (p. 167), el *DAG.* a Amposta; PCoromines en el seu viatge Ebre avall, el 1923, identificant-les amb la poma, anotava «les *maçanes* abunden molt a la Ribera».

En altres llocs, en canvi, ja es troba *maçana* amb propagació de la nasal, com en castellà: així ho recordo de Mequinensa; Barnils a Fraga (*Bu. de Di. Cat.* IV, 42) i a Elx (*Bu. de Di. Cat.* XVII, 52); i *AlcM* ho assenyalava també a Tamarit de Ll., Calacit i en el Nord (Morella, Vinaròs) i Sud valencians (Alcoi, Pego); així ja en OPou, si bé distingint-la amb la trad. *anthaliu* de poma = *malum* (p. 62). També s'ha aplicat a objectes de forma comparable: 'piló acabat amb una cabota arrodonida, que anava entre la llanterna i el plat de la premsa de l'oli' (*AlcM*, § 4, Pego); i cosa semblant deu haver-se aplicat a altres molins en el Ross., car en els *Archives de Thuir*, Desplanque assenyalava «l'achat d'une *massana* pour les moulins», 1614 (p. 61b).

Aquest mot romànic, s'ha conservat com a nom general de la poma en el port. *maçã* (gall. *mazã*) f., cast. *manzana* [S. XIV, però *maçana* encara Ss. XII-XIII i dialectalment més tard]; i esporàdicament fr. *pommes maciennes* [1425 i un cas més antic]. Avui resta també en la nostra toponímia: La Maçana, Maçanes, Maçaner i Maçanet, noms molt repetits en el Nord i Centre del Princ.; corresponent al cast. *manzano* únicament potser *El Maçà* grans pasturatges entre Vilallonga de Ter i Pardines (en un indret que un doc. de 1297 anomena *Manzanosa*); també molt representat en mossàrab andalusí i valencià, entre altres *La Maciana* nom de dues partides separades dins la Vall d'Albaida. Per a la història i geografia en romànic, veg. Aebischer, *Est. de Top. y Lexicogr. Rom.*, Bna. 1948, 99-128.

Els *mala Mattiana* s'esmenten ja sovint a l'Antiguitat (Suetoni, Columella, Antologia). Segons Plini, prengueren nom del conegut escriptor Caius Matius, amic de Cèsar i bescantat per Ciceró: Matius, entre altres matèries va escriure bastant sobre agricultura. D'altres escriuen *mala Mattiana* amb dues *tt* (així Macrobi i Athenaios): i aquesta hagué de ser la forma oral, judicant per l'evolució fonètica en cast. antic, cat. i fr.; altrament *Mattius* i *Matius* coexistien en llatí com a noms de persona, i deuen ser meres variants fonètiques del mateix nom (també se cita un nom *Maccianus*). Per a d'altres qüestions menys importants rela-

tives a aquest nom, i per completar les indicacions bibliogràfiques, remeto al DCEC/DECH MANZANA.

DERIV.: *Maçanera* 'pomera' (*maçanera* frag., *BDC* IV, 43); *maçanera* 'pomera' a Ascó (1936); *mansanera* 'Pyrus malus' a València (*ACCV* v, 1932, 144) i Eivissa (*BDCL* XIII, 32); *manbanera* a Echo (1966) i a Alcúdia de Beo (1961). *Maçaner*. *Maçaneda*. *Maçaneta*: «per a mòstra diu qu' és pròu un botó, o una *maçaneta*, que diuen en casi tota la prov. d'Alacant», *MGadea* (*T. del Xè* I, 203); «el botó» id. (*Vocab. en seccions*, 22). *Maçanella* 'camamilla' Serra d'En Galceran, però com a castellanisme *mansanilla* a Benigànim i àdhuc a punts del Princ. (Pals, 1958-1962); també *mansanilla* a St Josep d'Eivissa (1963), herba boscana: però allà no deu ser exactament la camamilla, que tinc anotada separatament en aqueixa llista. Suposant un *mandayón* (MATTIAN-IONE?), hi ha *mandayonèra* que em descriuen com una «especie de manzano silvestre» a l'Alt Aragó, però com que m'expliquen que el fruit es madura després de collit, a l'hivern, sospito que es tracti de la serbera (Aragüés, 1966).

¹ De fet crec recordar que figura en una enumeració de fruita inclosa en la curiosa *Comèdia de la Conquista* (Mallorca, fi S. XVII).

Macaprema, V. maroma

MACAR, 'danyar un cos copejant-lo o comprimint-lo violentament', *macar-se* 'començar de fer-se malbé la fruita pels cops que ha rebut', del mateix origen incert que l'oc. i cast. dial. *macur* i it. *ammaccare* 'magolar, fer contusions', probablement de l'hebr. *machab* 'ferida, cop'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII.

En la història de Sant Hipòlit de les VidesR: «No est tu --- qui te'n portest lo cors de Laurens? — E Sent Ipòlit li dix: — Sàpies que eu ho fi --- axí com a crestià—. Adoncs En Deci, mot irat, manà que hom lo despulés de son hàbit, e que hom li *macàs* la sua boca ab péres»: encara que aquí això és la lliçó del ms. B, i que P (f° 171v2, n. 18) hi porta *feris* — traduïnt *os ejus lapidibus tunderetur* de l'original de Voragine (501.29)— com que aquella és la *lectio difficilior*, deu ser la copiada de l'arquetip. Altrament hi ha un altre passatge, «Macari és dit de *maca*, que vol dir '*macament*' fetz per colps», on coincideixen els dos mss. i el mateix text original llatí ens il·lustra, car portava «a *macha*, quod est percussio» (100.14).¹ Ja llavors passa a aplicar-se especialment a vegetals: «neguna femna ni home no gaus comprar erba seguada per vendre --- ni gaus descomprende ni mular ni *macar* la dita erba», Ordonaments de Perpinyà de 1284-89 (*RLR* IV, 512); «los costats / ma son romasos tots *macats* / e sango-nents» (*Test. de B. Serradell*, 12.9).

Modernament el mot és molt viu en els tres dialectes del Princ. i dels Comtats (Casaponce), i no sembla en canvi que estigui en ús en els dos països meridionals: manca a CRos, Escrig, *DAMen.* i no hi ha cap indicació balear en els *DAG.* ni *AlcM.* Si bé no sempre seria així, vista l'antiga dada menorquina i la presència a Múrcia. En tot cas avui resta vivacíssim a tot el